

JEL H56, F42, O33

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-2>

Оксана Олександрівна КАРПЕНКО,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, маркетингу
та публічного адміністрування,
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: [0000-0003-2943-1982](https://orcid.org/0000-0003-2943-1982)

Євгенія Леонідівна ОСИПОВА,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
публічного управління та адміністрування,
Державний університет інфраструктури та технологій)

ORCID ID: [0000-0003-3266-1164](https://orcid.org/0000-0003-3266-1164)

Наталія Вікторівна ПАХОТА,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
публічного управління та адміністрування,
Державний університет інфраструктури та технологій)

ORCID ID: [0000-0001-7905-8085](https://orcid.org/0000-0001-7905-8085)

ЗАХИСТ ВІД МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ¹

У статті розглянуто сутність поняття «інформаційно-комунікативне суспільство» та проведено аналіз його складових. Проаналізовано можливості маніпулятивного впливу на особистість. Описані особливості застосування технологій маніпулятивного впливу при веденні гібридних війн. Автори акцентують увагу на такому інструменті потужного психологічного впливу як сугестія, який може формувати переконання та поведінкові моделі без критичної оцінки з боку людини. Маніпулятивний вплив на суспільство є прихованим

¹ Стаття підготовлена на основі матеріалів проекту WARN «Академічна протидія гібридним загрозам» (610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SBHE-JP), що співфінансується програмою Erasmus+ Європейського Союзу. Підтримка Європейською Комісією у створення матеріалів, розміщених в статті, не є схваленням змісту, який відображає погляди лише авторів, і Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

механізмом управління свідомістю та поведінкою великих груп людей з метою досягнення певних політичних, економічних або соціальних цілей. В інформаційно-психологічному вимірі війни сугестія є одним із найбільш дієвих способів маніпулятивного впливу, має латентний характер і не усвідомлюється реципієнтом, у якого складається враження самостійності формування об'єктивної думки щодо певного об'єкта або явища. Повністю позбавитися впливу сугестії неможливо, це призведе до невідвортної соціальної дезінтеграції, однак можна обмежити, локалізувати і зменшити її вплив. Запропоновано модель ефективної протидії особистості сугестивним впливам під час гібридної війни, в основі якої лежить критичне мислення, інформаційна грамотність та управління емоційним здоров'ям.

Ключові слова: гібридна війна, сугестія, маніпулятивний вплив, інформаційно-комунікативне суспільство, психологічна безпека, управління, критичне мислення.

Oksana KARPENKO,

Doctor of Science in Economics, Professor,
Professor of the Department of Management,
Marketing and Public Administration,
Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay
International Scientific and Technical University»

Yevheniia OSYPOVA,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Management and Public Administration,
State University of Infrastructure and Technologies

Nataliia PAKHOTA,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Management and Public Administration,
State University of Infrastructure and Technologies

PROTECTION AGAINST THE MANIPULATIVE INFLUENCE OF SUGGESTIVE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF HYBRID WARFARE

The article considers the essence of the concept of 'information and communication society' and analyses its components. The possibilities of manipulative influence on a person are analysed. The features of

the use of manipulative influence technologies in hybrid warfare are described. The authors focus on such a powerful psychological influence tool as suggestion, which can form beliefs and behavioral patterns without critical evaluation by a person. Manipulative influence on society is a hidden mechanism for controlling the consciousness and behavior of large groups of people in order to achieve certain political, economic or social goals. The main characteristic of manipulation is that it is carried out without the explicit consent or awareness of its objects - society, which becomes a tool in the hands of the manipulator. The main consequences are identified and possible mechanisms of manipulative influence are described.

In the information and psychological dimension of warfare, suggestion is one of the most effective ways of manipulative influence, it is latent and not realised by the recipient, who has the impression of independence in forming an objective opinion about a particular object or phenomenon. It is impossible to completely get rid of the influence of suggestion, which would lead to inevitable social disintegration, but it is possible to limit, localise and reduce its impact.

Suggestion has a great impact on mass behavior. People under the influence of suggestion can participate in mass movements, actions or support certain political decisions without realising that these actions were inspired by manipulative means. It is also important to note that suggestion is often used to reinforce stereotypes or create negative images of certain social groups, which can contribute to social divisions and escalate conflicts. Thus, suggestion is a powerful tool for manipulating mass consciousness, using emotions, repetition and authority to shape people's desired behavior or beliefs. Knowledge about the mechanisms of suggestion allows us to better understand how public opinion is manipulated and helps to develop critical thinking that helps to resist its influence.

The author proposes a model of effective individual counteraction to suggestive influences during a hybrid war, based on critical thinking, information literacy and emotional health management.

Keywords: hybrid warfare, suggestion, manipulative influence, information and communication society, psychological security, management, critical thinking.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку комунікативних технологій привели до появи такого феномену як «інформаційно-комунікативне суспільство», в якому інформація і знання стають основним ресурсом розвитку. Відмінною рисою цього суспільства є домінування інформаційних технологій у всіх сферах життя, включаючи економіку, культуру, науку та соціальну взаємодію. Швидкий обмін інформацією, її збирання, зберігання та передача стають ключовими процесами, які визначають ефективність функціонування суспільства. З появою інформаційно-комунікативного суспільства змінюється і структура соціальних відносин. Інтернет, соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові медіа стають ключовими інструментами комунікації та обміну інформацією між людьми. Водночас виникають нові виклики, зокрема питання захисту приватних даних, кібербезпеки, інформаційної нерівності, етики в цифровому просторі, розширюються можливості маніпулятивного впливу, вдосконалюються нетрадиційні методи ведення війни. Поєднання різних методів ведення бойових дій з використанням не лише військових, а й інформаційних, економічних, політичних та психологічних засобів, призвело до появи концепції гібридної війни. Гібридна війна – синхронізоване використання багатьох інструментів влади, підібраних з урахуванням конкретних вразливостей у всьому спектрі соціальних функцій для досягнення синергетичних ефектів [1]. Можливості сучасних інформаційно-комунікаційних, соціально-політичних та соціально-психологічних технологій зробили гібридні війни більш руйнівними і небезпечними.

За допомогою сучасних маніпулятивних технологій руйнуються суспільні організми (державні, політичні, соціальні інститути і організації), деформується цивілізаційно-культурний код нації і суспільна мораль, руйнується почуття патріотизму, розхищується людська психіка, паралізується здатність народу до спротиву агресії ворога. Домінування інформаційних чинників при веденні гібридних війн зумовлюється сутністю інформаційно-комунікативного суспільства, яке визначається якісним переходом людської цивілізації від аграрної та індустріальної до інформаційної стадії розвитку, коли інформаційно-комунікативні ресурси стають набагато важливішими, ніж матеріально-технічні ресурси суспільства [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливості використання сугестивних технологій в умовах гібридної війни є актуальним предметом вивчення науковців. В працях Бебика В. [2] та Реви Т. [3] досліджено теоретичні аспекти взаємодії методів ведення гібридних війн. Розробці інструментарію протидії сугестивному впливу за допомогою критичного мислення присвячені дослідження Курила В., Карамана О., Степаненка В. [4] та Богданової О. [5]. Сугестивні технології маніпулятивного впливу в сучасному інформаційному просторі досліджували Петрик В., Присяжнюк М., Компанцева Л., Скулиш Є., Бойко О., Остроухов В. [6], Твердохліб О. та Гайович Г. [7].

Мета статті – аналіз існуючих технологій маніпулятивного впливу та розробка моделі протидії сугестивним технологіям в умовах гібридної війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з визначальних факторів успішності гібридних війн є інформаційна складова, яка здатна впливати на психічний стан та здоров'я цивільного населення, бойовий дух військовослужбовців, ефективність воєнних дій і результат війни в цілому. Переповнення інформаційного простору псевдоповідомленнями та фейками з боку російських ЗМІ з метою психологічного виснаження особистості, виклику агресії, сумнівів та паніки актуалізує питання розвитку навичок диференціювання такої інформації, її критичного осмислення та розробки відповідного інструментарію захисту. В інформаційно-психологічній війні здатність громадян критично мислити і захищатися від маніпуляцій є питанням особистісної і національної безпеки [4].

Інформаційно-комунікативне суспільство змінює традиційний підхід до концепції людини. Особливу цінність здобувають такі складові [6]:

- ефективна особистість (людина, яка озброєна знаннями інформаційних технологій);
- високопродуктивний колектив (що використовує у своїй діяльності комп'ютерні технології);
- інтегроване підприємство (корпорація, яка володіє цілісною внутрішньою інформаційною структурою);
- розширене підприємство (міжкорпоративні комп'ютерні мережі, що зв'язують кілька різних організацій);
- ділова активність у міжмережевому середовищі.

Перераховані особливості створюють безпрецедентні можливості маніпулятивного впливу на особистість:

1. Перспектива тотального контролю над суспільством за допомогою сучасних засобів телекомунікації.

2. Інтернет зробив неможливою державну монополію на інформацію, що змінює характер взаємозв'язків громадян із владою. Кожен громадянин в Інтернеті одержує можливість не тільки споживати інформацію, але й поширювати її. Таким чином змінюються ієрархічні моделі організації суспільства, яке існувало до інформаційної революції.

3. Позитивний вплив на суспільство електронної демократії, додаткових можливостей поширення інформації, розширення комунікативних можливостей спілкування змусив суспільство забути про наслідки, до яких може призвести хаос у транснаціональних мережах Інтернету без відповідного рівня керованості та регуляторної політики.

4. Інтернет відкриває можливість заочної участі в політиці, коли людина стає членом свого роду «диванної партії»: залишаючись у домашньому комфорті, в масштабі реального часу охоче вникає й емоційно реагує на стрічку новин, але майже нічого практично важливого зробити не може за допомогою клавіатури.

5. Завдяки Інтернету поширюється значна кількість матеріалів, сприйняття яких призводить до девальвації духовних цінностей, зниження морального й творчого потенціалу населення [6].

Процеси та явища, що стосуються розвитку складових інформаційно-комунікативного суспільства в Україні, підкреслюють важливість вирішення проблем, пов'язаних із необхідністю зменшення або повного усунення інформаційних впливів на суспільну свідомість.

Відповідним чином змінюється і концепція ведення війни зі зміщенням акцентів у бік негативних гібридних впливів на індивідів та суспільства в цілому. Виокремлюють три особливості гібридних війн [3]:

- Основна мета – вплив на вирішення конфлікту невійськовими засобами, тобто спрямованість на досягнення успіху в психологічному, моральному та правовому середовищі, а не у військовому тиску.
- Латентне та багаторівневе поєднання різних типів, форм та концепцій війни та ведення бойових дій. Латентна

форма полягає у асиметричному впливі та маніпулюванні механізмами прийняття рішень завдяки контролю семантичного поля або габітусу суспільства, тобто формується необхідна когнітивна платформа у об'єктів впливу. Багаторівневість втілюється в одночасному впливі на різних рівнях функціонування суспільства та охоплює різні сфери. Має місце неієрархічна модель війни, де відсутній єдиний засіб атаки, на який спрямовані всі ресурси, натомість паралельно використовуються всі інструменти, що зумовлюють один одного і атака стає не спрямованою на одну ціль, а багатоаспектною.

- Розмиття встановлених категорій порядку шляхом навмисного функціонування у сірих зонах різних інтерфейсів, тобто шляхом впливу на аксіологічний стан суспільства та його політичну культуру відбувається трансформація громадських настроїв та дискредитація демократичної системи прийняття рішень та цінностей.

Сучасна війна реалізується як в матеріальному (фізичному), так і в дискурсивному (мовленневому, текстовому) вимірах. У контексті дезінформації, дії гібридних війн слід розуміти як маневри, спрямовані на дискредитацію ліберального демократичного врядування шляхом націлювання на його основні засади, конституційні цінності та відмінні норми ліберально-демократичного врядування [8].

Супротивник може отримати відчутну перевагу за допомогою засобів масової інформації – без соціальних мереж сучасна гібридна війна втратила б сенс. На перше місце виходять маніпулятивні технології впливу на суспільство. Маніпулятивний вплив на суспільство є прихованим механізмом управління свідомістю та поведінкою великих груп людей, з метою досягнення певних політичних, економічних або соціальних цілей. Основною характеристикою маніпуляції є те, що вона здійснюється без явної згоди чи усвідомлення її об'єктів – суспільства, яке стає інструментом в руках маніпулятора. Основні механізми маніпулятивного впливу наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Механізми маніпулятивних впливів

Назва	Характеристика впливу
Інформаційні впливи	Вибіркове висвітлення подій, перекручення фактів, підміна понять, подання інформації з емоційним забарвленням дозволяють створити потрібну картину реальності, яку люди починають сприймати за об'єктивну
Соціальний тиск та формування масової думки	Використання феномену «суспільного консенсусу» або «загальної думки», для створення відчуття, що всі навколо підтримують певну ідею або поведінку. Люди, прагнучи уникнути конфліктів або соціального відторгнення, часто піддаються впливу цього тиску і починають діяти відповідно до нав'язуваних стандартів
Апеляція до емоцій	Використовуючи страх, гнів, тривогу або співчуття, маніпулятори створюють умови, коли люди приймають рішення на основі емоцій, а не критичного мислення.
Стереотипи та соціальні шаблони	Маніпуляція суспільством часто ґрунтується на поширених стереотипах або усталених соціальних нормах. За допомогою акцентування на цих стереотипах маніпулятори можуть посилювати ворожість до певних соціальних груп, формувати негативні установки або підтримувати нерівність
Створення фальшивих дилем	Нав'язування фальшивого вибору, коли суспільству пропонуються лише два варіанти дій, обидва з яких вигідні маніпулятору. У такому випадку люди вважають, що мають вибір, хоча насправді їх варіанти вже обмежені і спрямовані у потрібне русло

Джерело: узагальнено авторами

До основних наслідків маніпулятивного впливу належать:

- підрив здатності людей до самостійного, критичного мислення, що призводить до прийняття рішень на основі обмеженої або викривленої інформації. Це може впливати на виборчий процес, економічні рішення, соціальні стосунки, підтримку військових і багато інших сфер життя;
- сприяння формуванню розколу в суспільстві. Використовуючи ряд психологічних технік і прийомів, маніпулятори можуть штучно посилювати соціальні конфлікти, створюючи розбрат між різними групами, що полегшує контроль над суспільством;

- підрив довіри до інституцій, медіа та соціальних структур. Коли маніпуляції стають явними або викриваються, це викликає розчарування і відчуття несправедливості, що посилює соціальну нестабільність і розчарування громадян у демократичних процесах;
- підвищення рівня стресу, тривожності та емоційного виснаження. Людина може відчувати, що змушена діяти певним чином, навіть якщо це суперечить її власним інтересам.

Одним з ефективних інструментів ведення гібридних війн вважається сугестія, як складова маніпулювання масовою свідомістю і поведінкою, що використовується для впливу на думки, переконання та емоції людей без критичної оцінки інформації.

Сугестія (навіювання) — це процес впливу на психіку людини, пов'язаний зі зниженням свідомості й критичності при сприйнятті навіяного змісту, який не вимагає ані розгорнутого особистого аналізу, ані оцінки спонукання до певних дій. Суть навіювання полягає у впливі на відчуття людини, а через них — на її волю і розум [6].

Сугестія має великий вплив на масову поведінку. Люди, перебуваючи під сугестивним впливом, можуть брати участь у масових рухах, акціях або підтримувати певні політичні рішення, не усвідомлюючи, що ці дії були навіяні через маніпулятивні засоби. Важливо також зазначити, що сугестія часто використовується для зміцнення стереотипів або створення негативних образів тих чи інших соціальних груп, що може сприяти розколу в суспільстві та ескалації конфліктів.

Сугестивність, як особлива якість психіки людини на яку здійснюють вплив, є однією з умов ефективного навіювання. З одного боку, сугестивність — це нормальна властивість нервової системи. З іншого боку, сугестивність полягає в здатності людини змінювати свою поведінку на вимогу іншої особи чи групи людей, не спираючись при цьому на логіку чи свідомі мотиви. Тобто людина підсвідомо підлегла вимогам інших людей і, виконуючи дію, часто впевнена, що це є результатом самостійно прийнятого нею рішення (рис. 1).

**СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ:
індивідуальне спілкування, масові комунікації (включаючи медіа, рекламу та політичні кампанії)**

ОСНОВНІ ЗАСОБИ СУГЕСТІЇ:

Вербальні засоби:

Повторення: Постійне повторення однієї і тієї ж ідеї або повідомлення закріплює її у свідомості людини, сприймаючи її як істину. Цей механізм часто використовується в рекламі та політичній риторичі.

Емоційно заряджені слова: Використання слів, що викликають сильні емоційні реакції (страх, радість, тривога), посилює вплив повідомлення, роблячи його більш запам'ятовуваним і впливовим. Такі слова зазвичай активізують підсвідомі механізми прийняття рішень.

Риторичні запитання: Це питання, які не вимагають відповіді, але спрямовані на те, щоб сформулювати певну думку або уявлення. Наприклад, політики можуть використовувати такі запитання для навіювання необхідності певних змін або політики.

Невербальні засоби:

Жести та міміка: Невербальні сигнали, такі як вираз обличчя, рухи тіла, пози, можуть підсилювати вербальні послання і впливати на підсвідоме сприйняття. Впевнений погляд, спокійна постава або дружня усмішка сприяють довірі та прийняттю навіюваного повідомлення.

Використання простору: Відстань між комунікантами, фізична близькість або дистанція також можуть слугувати засобами сугестії. Наприклад, близькість до співрозмовника може навіювати довіру та комфорт, тоді як надмірна дистанція може викликати відчуття відчуження або домінування.

Візуальні засоби:

Символи та образи: Використання символів, які асоціюються з певними емоціями або ідеями, є ефективним засобом сугестії. Наприклад, національні прапори, історичні постаті або символічні кольори можуть викликати патріотичні почуття або повагу до певних цінностей.

Візуальні контрасти: Яскраві контрасти у зображеннях, відео або презентаціях привертають увагу та можуть створювати сильні емоційні реакції. Контрастні кольори, світло і тіні, рухи або зміна планів роблять повідомлення більш впливовим.

Музика та звуки:

Звукові ефекти: Аудіальні засоби, такі як музичний супровід або звукові ефекти, можуть значно підсилювати вплив сугестії. Тривожна або натхненна музика може викликати відповідні емоційні реакції та посилювати сприйняття навіюваного повідомлення.

Тембр і тон голосу: Інтонація, тембр і швидкість мовлення можуть впливати на рівень сугестивного впливу. Низький, спокійний тон голосу може створити відчуття впевненості та довіри, тоді як швидка, енергійна мова може збудити аудиторію або спонукати до дії

Психологічні засоби:

Апеляція до авторитету: Люди часто схильні довіряти думкам і заявам авторитетних осіб або організацій, навіть якщо їхні аргументи не є критично обґрунтованими. Сугестія через апеляцію до авторитету є потужним засобом, що використовується в політиці, рекламі та медіа.

Формування загальної думки: Створення враження, що більшість людей підтримує певну ідею чи дію, може спонукати інших приєднатися до цієї більшості. Люди часто піддаються впливу соціального тиску та хочуть бути частиною «загальної думки».

Ефект повторення: Інформація, яку постійно повторюють у різних формах та джерелах, починає сприйматися як правдива навіть без фактологічної перевірки. Це створює ефект закріплення ідеї у свідомості.

Маніпулювання часом і контекстом:

Часова обмеженість: Навіювання через обмеженість у часі або ресурсах (наприклад, «пропозиція дійсна лише сьогодні») може примусити людей приймати рішення поспіхом, не маючи часу для критичного осмислення.

Зміна контексту: Представлення інформації в різних контекстах може суттєво змінити сприйняття. Один і той самий факт у різних ситуаціях може викликати абсолютно різні емоції або реакції

Ефект повторення: Інформація, яку постійно повторюють у різних формах та джерелах, починає сприйматися як правдива навіть без фактологічної перевірки. Це створює ефект закріплення ідеї у свідомості.

Рис. 1. Основні засоби сугестії

Джерело: узагальнено авторами на основі [9]

Окрім зазначеного, важливими елементами психолого-лінгвістичних сугестивних технологій є [10]:

- гіперболізація, тобто перебільшення;
- маніпулятивне емоціонування (надання виразності, акцентування на чомусь), яке може розгортатися двома шляхами: емоціонування позитивної інформації (зазвичай про себе) чи емоціонування негативної інформації (зазвичай про опонента). Ця технологія втілюється за допомогою повторів та паралелізмів; порівнянь, протиставлень і зіставлень;
- інформаційне перевантаження, метою якого є позбавлення можливості відчуватися, логічно, критично, спокійно обмірковувати інформацію, а натомість підштовхування до сприйняття даних «на віру».

Основні пропагандистські прийоми введення в оману, в основу яких покладено сугестивний маніпулятивний вплив, наведено на рис. 2.

Рис. 2. Основні пропагандистські прийоми

Джерело: узагальнено авторами на основі [4]

Однією з головних особливостей сугестії є те, що вона базується на емоційних аспектах сприйняття, а не на раціональних аргументах. Люди під впливом сугестії можуть приймати рішення або змінювати свої переконання, орієнтуючись на емоції або повторювані меседжі, що постійно підсилюються в інформаційному полі. Це особливо ефективно в умовах масових комунікацій, коли засоби масової інформації, соціальні мережі та рекламні кампанії діють як канали для передачі навіюваних ідей.

Ключовим фактором ефективності сугестії є двосторонній характер процесу, який залежить від особливостей обох сторін, що беруть участь у взаємодії – сугестора (того, хто здійснює навіювання) і сугеренда (одержувача впливу). Рівень розвитку, інтелектуальний та емоційний стан, вміння налагоджувати комунікацію між ними мають значний вплив на ефективність процесу навіювання. Висока компетентність у навіюванні в поєднанні із вразливістю або сприйнятливістю реципієнта може призвести до сильного і тривалого ефекту, який змінює світогляд і поведінку людини.

Таким чином, сугестія – це не просто пасивна передача інформації, а активний процес взаємодії, в якому обидві сторони відіграють важливу роль. Успіх сугестії залежить від бажання того, хто навіює, і готовності того, хто сприймає, що робить її ефективним інструментом для зміни поведінки та мислення людей.

Для розробки ефективних механізмів протидії маніпулятивним впливам, необхідно інформаційний простір оцінювати за низкою взаємопов'язаних критеріїв [7]:

- *комплексності*, що охоплює явища, дії, властивості, спрямовані на протидію поширенню можливих впливів з усіх можливих напрямів, забезпечення органами публічного управління стійкості усіх компонентів інформаційного простору;
- *консенсуальності управлінських рішень*, тобто досягнення загальної згоди у спірних питаннях, яка характеризується відсутністю серйозних заперечень щодо суттєвих питань і досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думок усіх зацікавлених сторін (суб'єктів та об'єктів державної інформаційної та безпекової політики) та узгодження розбіжних поглядів на паритетних засадах;

- *сталості*, що передбачає досягнення збалансованості, спрямованої на створення повноцінного інформаційного середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів, технологічного переоснащення, удосконалення інфраструктури, збереження та збагачення різноманіття та культурної спадщини;
- *раціональності*, яка ґрунтується на вимогах логіки, розуму, доцільності та спрямована на краще, розумніше застосування основних положень і засадничих принципів щодо аналізу й вироблення державної політики за відповідними напрямками;
- *універсальності*, тобто її всеосяжності з урахуванням встановленого рівня якості та ефективності діяльності органів і установ, віднесених до її інституційного середовища.

Людина не може повністю позбавитися впливу сугестії, проте за допомогою різних засобів може обмежити, локалізувати, зменшити її вплив на себе [11]. Інструменти боротьби з сугестивним впливом наведені в табл. 2.

Таблиця 2. Інструменти боротьби із сугестією

Інструмент	Характер протидії сугестивному впливу
Розвиток критичного мислення	Критичне мислення є основним інструментом протидії сугестії. Це здатність аналізувати інформацію, піддавати її сумніву та перевіряти факти перед тим, як прийняти рішення або сформувавши думку. Людина, що розвиває в собі критичне мислення, зможе ігнорувати нав'язливі ідеї та зберігати самостійність у прийнятті рішень.
Інформаційна грамотність	Вміння розрізняти правдиву інформацію від фейкової є ключовим для запобігання сугестивним впливам. Підвищення рівня медіаграмотності допомагає краще розуміти, як працюють медіа, реклами, соціальні мережі і як вони використовують різні маніпулятивні прийоми для формування думок і поведінки.
Саморефлексія та емоційна регуляція	Людина піддається сугестії, коли її емоційний стан вразливий. Усвідомлення власних емоцій і вміння керувати ними знижує ризик потрапити під вплив маніпуляцій. Практики саморефлексії, такі як медитація або ведення щоденника, дозволяють глибше усвідомлювати власні почуття та емоції, що допомагає уникнути їхнього використання для зовнішнього впливу.

Закінчення таблиці 2

Інструмент	Характер протидії сугестивному впливу
Освіта та самоосвіта	Широкі знання та розуміння процесів у світі, а також здатність до самоосвіти сприяють розвитку незалежного мислення.
Соціальна підтримка та комунікація	Спілкування з людьми, які володіють навичками критичного мислення, допомагає обговорювати та розвивати власні погляди. Соціальні зв'язки та підтримка з боку оточення допомагають уникнути почуття ізольованості, яке може зробити людину вразливою до сугестивного впливу.
Фільтрація джерел інформації	Контроль над тим, з яких джерел надходить інформація, допомагає уникати пропаганди, маніпулятивних повідомлень та інших форм сугестії. Регулярна перевірка джерел, критичний підхід до новин і аналіз мотивації відправників інформації дозволяють знизити ризик бути введеним в оману.

Джерело: узагальнено авторами

Для ефективної протидії гібридним інструментам та створення надійної системи захисту необхідно залучати усі домени – потенційні об'єкти гібридних атак, а також створити надійну систему синергії між академічною і практичною сферами суспільства і держави [12].

В інформаційно-психологічному вимірі війни виокремлюють такі тактики контрсугестії [5]:

- недовіра до джерела інформації;
- попередження про здійснення впливу;
- спростування аргументів адресанта повідомлення;
- використання декількох джерел інформації для виявлення максимально об'єктивного стану речей;
- збереження емоційної рівноваги.

Розробка універсального підходу до виявлення та фіксації дезінформаційної діяльності дасть можливість більш ефективно протидіяти маніпулятивним впливам [13].

На підставі проведеного аналізу розроблено модель ефективної протидії особистості сугестивним впливам під час гібридної війни (рис. 3).

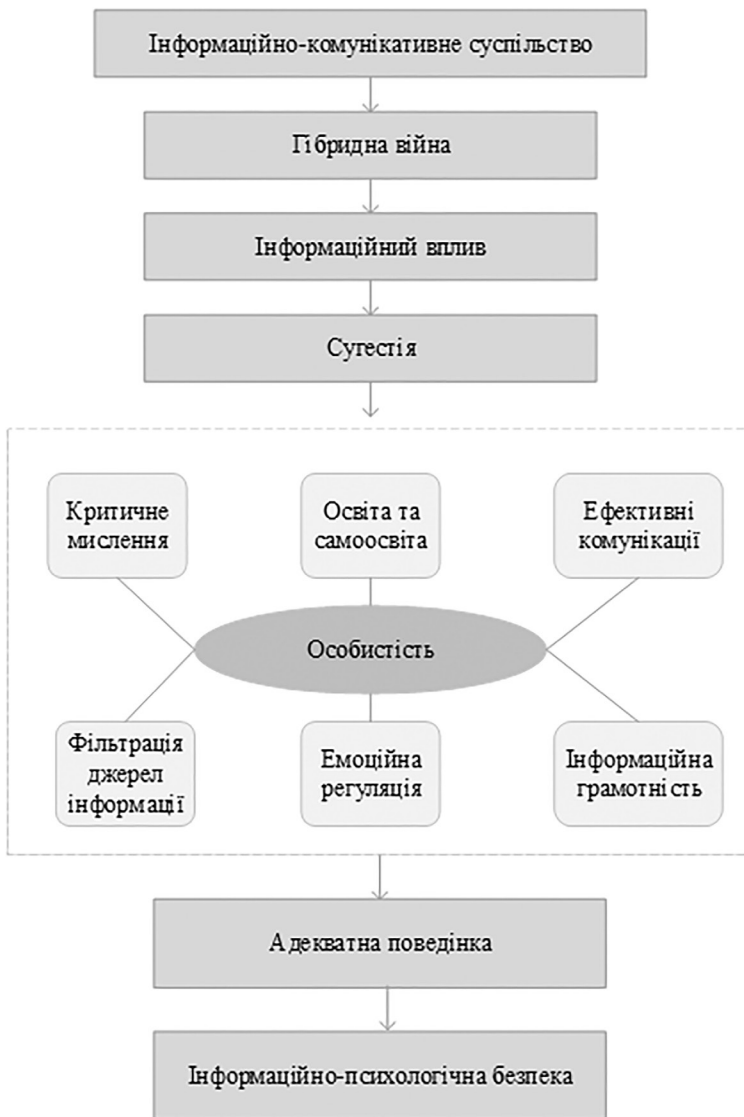

Рис. 3. Модель ефективної протидії особистості сугестивним впливам в умовах гібридної війни

Джерело: авторська розробка

Запропонована модель дозволить:

- формувати уміння розпізнавати найпоширеніші фейки (фото, відео, текст), які активно поширюються через соціальні мережі та мас-медіа;
- запобігати когнітивній дезорієнтації людини;
- сприяти збереженню здатності до адекватного сприйняття дійсності;
- зберегти засвоєні норми моралі, адекватні уявлення про добро і зло;
- протистояти інформаційному тиску, негативному навіюванню, маніпулюванню;
- зберігати емоційне здоров'я.

Висновки та пропозиції. Дослідження вразливостей інформаційно-комунікативного суспільства дає можливість передбачати можливі негативні впливи в умовах гібридної війни, на основі аналізу яких можна розробити дієві механізми протидії особистості сугестивним впливам і сформувати умови для створення психологічно-безпекового середовища на основі критичного мислення, інформаційної грамотності та управління емоційним здоров'ям.

© Карпенко О.О., Осипова Є.Л., Пахота Н.В., 2024

ЛІТЕРАТУРА

1. Glossary Hybrid Threats / Глосарій з гібридних загроз / упоряд. С.В. Гришко та ін.; за заг. ред. С.В. Гришко. 2021. 113 с. <https://openarchive.nure.ua/handle/document/16258>.
2. Бебик В. М. Теоретичні та праксеологічні засади гібридних війн. Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ. НА СБУ, 2021. С. 10-14.
3. Рева Т. Гібридні загрози та гібридні війни: сутність та аспекти взаємодії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 40. С. 186 – 191. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/40_2022/24.pdf.
4. Курило В., Караман О., Степаненко В. Сугестія і контрсугестія крізь призму критичного мислення в інформаційно-психологічному вимірі війни. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 65. Т. 2. 2023. С. 289 – 298. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-41>.

5. Богданова О. В. Формування критичного мислення курсантів під час навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2020. Вип. 2 (36). С. 11 – 14.

6. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Л.Ф. Компанцева, Є.Д. Скулиш, О.Д. Бойко, В.В. Остроухов; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_1353_77641912.pdf.

7. Твердохліб О., Гайович Г. Сугестія та її прояви в сучасному інформаційному просторі держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 1(11). С. 222 – 239. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-222-239](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-222-239).

8. Lebrun M. (2023) Anticipating cognitive intrusions: Framing the phenomenon. Hybrid CoE Strategic Analysis 33. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-strategic-analysis-33-anticipating-cognitive-intrusions-framing-the-phenomenon/>.

9. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 336 с.

10. Пояс безпеки та процвітання: Кулеба розповів перші подробиці про новий формат співпраці з Британією і Польщею. URL: <https://tsn.ua/politika/poyas-bezpeki-ta-procvitannya-kuleba-rozpoviv-pershiodrobici-pro-noviy-format-spivpraci-z-britaniyeyu-i-polscheyu-1966723.htm>.

11. Коваленко А.Б., Корнев М.Н. Соціальна психологія: підручник. Київ : Геопринт, 2006. 400 с.

12. Методика навчання в умовах гібридних загроз: посібник /Е. Балашов, М. Білоконь, Т. Борозенцева, М. Головянко, С. Гришко, Т. Жовтенко та ін. Харків : ТОВ «ТЕХНО-ЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР ГРУП», 2023. 84 с. ULR: <https://sciencebookgroup.org/catalog/book/338>.

13. Newman H. (2022) Foreign information manipulation and interference defence standards: Test for rapid adoption of the common language and framework 'DISARM'. Hybrid CoE Research Report 7. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-research-report-7-foreign-information-manipulation-and-interference-defence-standards-test-for-rapid-adoption-of-the-common-language-and-framework-disarm/>.

REFERENCES

1. Hlosarii z hibrydnykh zahroz [Hlosarii z hibrydnykh zahroz] (2021), ed. S.V. Hryshko et al. 113 p. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/16258> (Accessed:02.09.2024), (in Ukrainian).

2. Bebyk V. M. (2021), Teoretychni ta prakseolohichni zasady hibrydnykh viin. Hibrydna viina: sutnist, vyklyky ta zahrozy [Theoretical and pragmatic

foundations of hybrid wars. Hybrid War: Essence, Challenges and Threats]: Collection of materials of the round table (Kyiv, 8 July 2021). Kyiv. NSAU. Pp. 10 – 14. (in Ukrainian).

3. Reva T. (2022), Hibrydni zahrozy ta hibrydni viiny: sutnist ta aspekty vzaiemodii [Hybrid threats and hybrid wars: the essence and aspects of interaction.], *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*. Issue 40. Pp. 186 – 191. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/40_2022/24.pdf (Accessed:02.09.2024), (in Ukrainian).

4. Kurylo V., Karaman O., Stepanenko V. (2023), Suhestiia i kontrsuhestiia kriz pryzmu krytychnoho myslennia v informatsiino-psykholohichnomu vymiri viiny [Suggestion and Counter-Suggestion through the Prism of Critical Thinking in the Information-Psychological Dimension of War], *Topical Issues of the Humanities*. Issue 65. Vol. 2. Pp. 289 – 298. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-41> (Accessed:02.09.2024), (in Ukrainian).

5. Bohdanova O.V. (2020), Formuvannia krytychnoho myslennia kursantiv pid chas navchannia [Formation of critical thinking of cadets during training], *Collection of scientific papers of the National Academy of the National Guard of Ukraine*. Issue 2 (36). Pp. 11 – 14. (in Ukrainian).

6. Suhestyvni tekhnolohii manipuliatyvnoho vplyvu [Suggestive technologies of manipulative influence] (2011) : a training manual / Petryk V.M., Prysiazhniuk M.M., Kompantseva L.F., Skulysh Ye.D., Boiko O.D., Ostroukhov V.V., Edited by E.D. Skulysh, 2nd ed. Kyiv : VIPOL. 248 p. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_1353_77641912.pdf (Accessed: 02.09.2024). (in Ukrainian).

7. Tverdokhlib O., Haiovych H. (2022), Suhestiia ta yii proiavy v suchasnomu informatsiinomu prostori derzhavy [Suggestion and its manifestations in the modern information space of the state]. *Scientific Bulletin: Public Administration*. No 1(11). Pp. 222 – 239. (in Ukrainian).

8. Lebrun M. (2023) Anticipating cognitive intrusions: Framing the phenomenon. Hybrid CoE Strategic Analysis 33. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-strategic-analysis-33-anticipating-cognitive-intrusions-framing-the-phenomenon/> (Accessed:02.09.2024), (in English).

9. Butenko N. Yu. (2005), Komunikatyvna maisternist vykladacha [Communicative skills of the teacher] : a training manual. Kyiv : KNEU, 2005. 336 p. (in Ukrainian).

10. Poias bezpeky ta protsvitannia: Kuleba rozpoviv pershi podrobytsi pro novyi format spivpratsi z Brytaniieiu i Polshcheiu [Security and Prosperity Belt : Kuleba gave the first details about the new format of cooperation with Britain and Poland], <https://tsn.ua/politika/poyas-bezpeki-ta-procvitannya-kuleba-rozpoviv-pershipodrobici-pro-noviy-format-spivpraci-z-britaniyeyu-i-polscheyu-1966723.htm> (Accessed: 02.09.2024) (in Ukrainian).

11. Kovalenko A.B., Korniev M.N. (2006), Sotsialna psykholohiia [Social Psychology]: a tutorial. Kyiv : Geoprint, 400 p. (in Ukrainian).

12. Metodyka navchannia v umovakh hibrydnykh zahroz [Methods of training in the conditions of hybrid threats], (2023): a manual / E. Balashov, M. Bilokon, T. Borozentseva, M. Holovianko, S. Hryshko, T. Zhovtenko et al. Kharkiv: TECHNOLOGICAL CENTRE GROUP LLC, 84 p. URL: <https://sciencebookgroup.org/catalog/book/338> (Accessed: 02.09.2024). (in Ukrainian).

13. Newman H. (2022) Foreign information manipulation and interference defence standards: Test for rapid adoption of the common language and framework 'DISARM'. Hybrid CoE Research Report 7. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-research-report-7-foreign-information-manipulation-and-interference-defence-standards-test-for-rapid-adoption-of-the-common-language-and-framework-disarm/> (Accessed:02.09.2024). (in English).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 02.09.2024